

TUDOMÁNYTÖRTÉNET

Miért utazott Budenz Göcsejbe?

Adalékok a Magyar Nyelvőr, a hazai nyelvjárásgyűjtés és a korai terepmunkák történetéhez

1. Bevezetés. A tudománytörténet-írás számontartja ugyan, hogy BUDENZ JÓZSEF 1872 nyarán Göcsejbe, az Őrségbe és az Ormánságba utazott nyelvjárást gyűjteni SZARVAS GÁBORRAL,¹ ám ezt csak azt igazolandó említik röviden, hogy Budenzet érdekelték a magyar nyelvjárások is, az út jelentőségével, körülményeivel, motivációjával korábban nem foglalkoztak. (Másik ilyen, többször említett és egyébként ismertebb útja az 1859-ben Erdélyben tett látogatása, melynek anyagát a következő évben a Magyar Nyelvészet folyóiratban közölte, l. BUDENZ 1860.) Budenz nyelvi dokumentációs tevékenységét egy másik írásban tekintem át (SZEVERÉNYI 2026).

Pedig a göcseji út több szempontból is figyelmet érdemel. Először is, eddig senki nem foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy miért az a BUDENZ JÓZSEF utazott el nyelvjárásgyűjtésre, akinek képe szobatudósként és a történeti-összehasonlító nyelvészet legjelentősebb hazai képviselőjeként él az utókorban, akitől távol áll a terepmunka. Másodszor, az utazó „csapat” összetétele további magyarázatot kíván. Harmadszor, meglepő mértékű volt az érdeklődés a sajtó részéről. Negyedszer pedig véletlen-e, hogy a hazai nyelvjáráskutatás terén korszakhatárának tekinthető 1872-ben került sor a terepmunkára (vö. pl. LAZICZIUS 1936: 16), a Nyelvtudományi Bizottságnak az 1870-es évek elején megújuló tevékenysége részeként, amelynek legjelentősebb és legemblematikusabb eseménye a Magyar Nyelvőr folyóirat elindítása volt. Ebben a rövid írásban ezekre a kérdésekre válaszolok.² A kérdések száma tán soknak tűnik, de a válaszokból kiderül, hogy egymással összefüggnek. Ugyanakkor nem foglalkozom azzal a kérdéssel, hogy a göcseji úton gyűjtött anyaggal

¹ Például: „Ide kívánczik még annak a megállapítása, hogy — német származása ellenére — érdekelték Budenzet a magyar nyelvjárások is, s kutatásuk fontosságát elvi szempontból is kiemelte. 1859-ben ellátogatott Erdélybe. Előbb a híres művelődés-politikusnak, Mikó Imre grófnak a házánál időzött, mely az akkori irodalmi törekvések központja volt. Innen folytatta útját a Székelyföldre, mihez valószínűleg Hunfalvytól kapott ösztönzést. Három hétig tartózkodott a Székelyföldön. Gyűjtött nyelvi anyagát még ugyanazon évben feldolgozta, s »Adalék a székely beszéd ismertetéséhez« címen meg is jelentette (MNyszet. V.)” (LAKÓ 1980: 392). Az idézet azt is jól szemlélteti, hogy „német származása” meglepőnek hatott még 100 évvel később, ha a magyar nyelvjárásokról esett szó, de nem, ha a finnugor vagy a török nyelvek kutatásáról, miközben pont német származásából az is következhet, hogy neki a Magyarországon való tartózkodás is terepmunkának tekinthető, mint ahogy arra CSEPREGI MÁRTA (1998) is rámutatott.

² Írásommal ahhoz a kurrens diskurzushoz kapcsolódom, amelyek a korai terepmunkák során a kutató-adatközlő viszonyt vizsgálja, vö. pl. BAKRÓ-NAGY 2021, 2025, SZEVERÉNYI 2021; KOZMÁCS 2007; RUTTKAY-MIKLIÁN – GULYÁS 2024; MÉSZÁROS 2025.

mi történt, mivel sem SZARVAS, sem BUDENZ nem publikált belőle, és egyelőre nem sikerült nyomára bukkanni. De ez a csend is sokatmondó.

2. A korabeli sajtó szerepe. A göcseji utat igazi szenzációként kezelte a sajtó, amely rendszeresen tudósított 1872 januárjától októberig az előkészületekről, a hazatérésről és SZARVAS GÁBOR beszámolójáról az Akadémián, így a Reform, a Pesti Napló, az Ellenőr, A Hon, a Fővárosi Lapok és a Vasárnapi Újság mellett a szaklapok, tudományos folyóiratok, mint a Budapesti Közlöny, sőt vidéki lapok is beszámoltak több-kevesebb rendszerességgel és terjedelemmel. Ez nemcsak önmagában figyelemreméltó, hanem annak fényében is, hogy az ezt megelőző és az ezt követő utak közel sem kaptak ekkora figyelmet, így SZARVAS immár egyedül megtett útjai 1873-ban (a csángókhoz Moldovába) és 1874-ben (szlavóniai magyar falvakba), valamint BUDENZ és SZARVAS feltételezett útja a Palócföldre 1874 tavaszán³ teljesen visszhang nélküli a napi sajtóban. Mi indokolta ezt a nagy érdeklődést 1872-ben? A nagy érdeklődés mögött esetleg lehet azt feltételezni, hogy az utazó csapatban helyet kapott Berczik Árpád, aki a Pesti Napló tárcairója volt többek között ekkoriban, és a Pesti Naplóban több tárcát is közölt az útról. A legfőbb ok minden bizonnyal az volt, hogy a sajtó eleve rendszeresen beszámolt az akadémiái hírekről, ülésekről, előadásokról, és mivel az előkészületek több hónapig tartottak és témái voltak az üléseknek, ráadásul ez volt az első ilyen jellegű esemény – az Akadémia két nyelvészt elküldt vidékre nyelvjárást gyűjteni –, nagyobb hírértéke volt, mint bármely akadémiái ülésnek.

3. Előkészületek és a Nyelvőr indulása. Bizton állíthatjuk, hogy a göcseji volt az első, az Akadémia által központilag megszervezett, felügyelt, finanszírozott és a közvélemény által is átlátható tudományos nyelvjárásgyűjtő terepmunka.⁴ Jól ismert, hogy 1872 elején megjelenik a Nyelvőr első száma, melynek főszerkesztője SZARVAS GÁBOR lett (1871. december 1-jén szavazza meg a Nyelvtudományi Bizottság). A Nyelvőr (és az 1862 óta rendszeres munkarenddel működő Nyelvtudományi Bizottság) céljai között szerepelt a magyar nyelvjárások gyűjtésének szervezettebbé és tudományosabbá tétele, és ezt többféle módon próbálta meg elérni: gyűjtőút szervezésével, amit toborzásra is felhasználtak egyben, illetve a Nyelvőrben rendszeresen megjelenő felhívásokkal. Az alábbi, akadémiái ülések jegyzőkönyveiből vett részletekből kitűnik, hogy a Nyelvőr létrehozásának koncepciója mögött a szervezett terepmunka igénye áll, és nem véletlen, hogy az első

³ Az Eger napilap számolt be erről csupán egy rövid hírben, az akadémiái kiadványokban nincs nyoma, és sem BUDENZ, sem pedig SZARVAS nem publikált palóc adatokat: „A palóc nyelvjárás tanulmányozása céljából Budenz József, Szarvas Gábor magy. akadémiái tagok, és Komáromy Lajos tanár Pestről a múlt hó 29-én városunkba érkeztek, s mindjárt másnap a Mátra-vidék belsejébe indultak nyelvbuvárlatokra, honnét csak a húsvéti ünnepekre térnek ismét vissza körünkbe.” (Eger hetilap, 1874. április 2. 108. oldal).

⁴ Természetesen a nyelvjárások gyűjtése már a kezdetektől fontos tevékenységként jelent meg az Akadémián, ugyanakkor központilag szervezett és támogatott nyelvészeti terepmunkára tudomásom szerint nem került sor. Írásom egyik lektora felhívta a figyelmemet arra, hogy korábban is volt olyan, aki finnugor népek között gyűjtött és magyar nyelvjárási területeken is járt – ő REGULY ANTAL, aki a palócok között végzett gyűjtést. REGULY viszont nem akadémiái támogatásból indult, és gyűjtése több tudományterületet érintett, amelyek közül a néprajzon volt a hangsúly. Ugyanakkor REGULY említése valóban nagyon fontos ebben a kontextusban (vö. pl. SELMECZI KOVÁCS 1975).

ilyen útra 1872-ben került sor, abban az évben, amikor a Nyelvőr megkezdte működését. Az I. Osztály értekezletének (tehát nem az ülésnek!) 1871. január 28-i jegyzőkönyvében a következőt találjuk:⁵ „Szilády Áron [levelező]. t[ag]. mint a mult év jun[ius] 18án tartott értekezletből a tájszólások s az ezzel kapcsolatos nyelvkincsek gyűjtése ügyében kinevezett bizottság egyik tagja,⁶ jelenti, hogy a bizottság összeült ugyan indítványozó Mátyás Flórián l. tagnál, de mindeddig semmi nemű tervbe nem állapodott meg. A maga részéről úgy vélekedik, hogy a tájszólások gyűjtése ügyét utaztatás nélkül s kevesebb költséggel is meg lehetne indítani oly módon, hogy az I.só osztály vagy a Nyelvtudományi Bizottság a Nyelvtudományi Közlemények mellett indítson meg egy kisebb folyóiratot, mely kizáróan a magyar nyelvészetnek legyen a Közlönye s mindennemű néphagyományi és tájszólási adalék gyűjtőtársa. Ha a vidéken lakó tagtársaink, tanárok, papok, s mindazok, kiket az ügy érdekel, felszólíttatnak a gyűjtésre, ha a megindítandó folyóirat irányt ad a gyűjtésnek s a küldeményekből az értékest kiemeli; így pár év alatt utaztatás nélkül is sok kincs birtokába juthatunk. Egyébként az utaztatást is szükségesnek tartja, csak legyen reá pénz s akadjon utazó, mert indítványozó Mátyás Flórián tagtársunk teljességgel nem vállalkozik az utazásra.”

Vagyis már 1871 elején megtaláljuk azt a koncepciót, amely szerint a Nyelvőr megkezdí a szervezett munkát, s ez majd meg is határozza hosszú távon a működését; ez pedig SZILÁDY ÁRONTól származik (és nem SZARVAS GÁBORTól, ahogy a szakirodalom általában számontartja). A folyóirat ötletét MÁTYÁS FLÓRIÁN indítványa váltotta ki, ugyanis az I. Osztály 1870. június 18-án tartott értekezletén „Mátyás Flórián l.t. részletesben előadta a mult ülésen⁷ tett s egyhanguan elfogadott indítványát, hogy küldessék ki egy arra vállalkozó nyelvész a magyar tájszólások pontos megfigyelésére s minden, ezzel kapcsolatos nyelvkincs összegyűjtésére annyiival inkább, mert a vasutak terjedésével, a népnevelés jobb karba állításával a magyar nyelvészet ez egyik forrása mind inkább el fog apadni.”⁸

Az osztály ehhez a következő megjegyzést fűzte: „Az indítvány részletei, valamint a kiküldendő utazó költségére szükséges pénzösszeg megállapítására egy három tagból álló bizottság küldetik ki, melynek tagjai: Joannovics György, Mátyás Flórián és Szilády Áron. E bizottság egyszersmind felkéretik, hogy megállapodása eredményét az akadémiai szünet⁹ után terjessze az értekeztet elébe.”

A Nyelvtudományi Bizottság BUDENZ JÓZSEFet és HUNFALVY PÁLt megkéri, hogy körvonalazza és dolgozza ki a Nyelvtudományi Bizottság idevágó feladatait. Ezt a Bi-

⁵ A felhasznált akadémiai jegyzőkönyveket (MTA Kézirattár) nem hivatkozom külön. Az idézeteknél jelzem a dátumot, és hogy az I. Osztály vagy a Nyelvtudományi Bizottság jegyzőkönyveiből származik-e. A jelzetek és a pontos adatok megtalálhatók a tanulmány végén. A jegyzőkönyvek három csoportra oszthatók. Az első az I. Nyelv- és Széptudományi Osztály üléseinek jegyzőkönyvei (ezek jelentek meg az Akadémiai Értesítőben). A hétfői osztályüléseket szombaton az I. Osztály értekezlete követte (ezt a rendet 1870-ben hozták létre). Az értekezletek jegyzőkönyvei nem jelentek meg nyomtatásban, kéziratban érhetők el. A harmadik csoport a Nyelvtudományi Bizottság üléseinek leiratai, amelyeket a vizsgált időszakban HUNFALVY PÁL készített.

⁶ A bizottság harmadik tagja JOANNOVICS GYÖRGY volt. Az ő szerepe a jegyzőkönyvek alapján nem világos.

⁷ Nem világos, hogy melyik ülésről van szó. Az előző ülések jegyzőkönyveiben nem találtam erre utaló adatot.

⁸ Nem tudok olyan, MÁTYÁS FLÓRIÁN indítványánál korábbi megnyilatkozásról, amely felismeri a nyelvek, nyelvjárások veszélyeztetettségét, és fellépést sürget gyűjtésük érdekében.

⁹ Az akadémia nyáron, kb. június közepe és októbere eleje között nem tartott üléseket.

zottság megtárgyalta, s az 1871. januári 5-i ülésén az alábbi javaslat született: „A' Bizottság egy előre a' tájnyelveket, a' mennyire léteznek, találja kikutandóknak, minthogy azok napról napra inkább elenyésznek az iskolák és az irodalmi nyelv hatása alatt. Ezen kutatás pedig utaztatás és jutalmazás nélkül nem boldogulhat: tehát erre a folyó évre kér 500 Fr” (1871. január 5.). Ennek apropóján született tehát az az ötlet, hogy a tájnyelvi gyűjtéseket költséghatékonyabb módon is meg lehet oldani, ehhez viszont szükség van egy kisebb folyóíratra. A megvalósítás első fele – „vidéken lakó tagtársak” bevonása – megoldható levelezés útján, de mégiscsak fontos és hatékonyabb, ha a kutatók személyesen jelennek meg az adott területen, és egyfelől saját gyűjtést végeznek, másfelől pedig munkatársakat toboroznak a Nyelvőrnek. Ám erre pénz kell. De honnan lesz 500 forint?

FOGARASI JÁNOS 1871. november 19-én írt levelet az I. Osztálynak, melyben általában nyelvészeti célokra ajánl fel öt éven keresztül 500 forintot, amit aztán az akadémiai nagygyűlésnek is jóvá kell hagynia.¹⁰ Az I. Osztály a Nyelvtudományi Bizottságot kérte fel, hogy döntsön a pénz sorsáról.

SZILÁDY márciusban hozakodik elő az új folyóírat ötletével: „Az I.só osztály vagy a' Nyelvtudományi bizottság a' Nyelvtudományi Közlemények mellett indítson egy kisebb folyóíratot, mely kizárólag a' magyar Nyelvészethez legyen a' közlönye, s' mindennemű néphagyományt (sic!) és tájszólási adalék(?) gyűjtőtára. A Nyelvtudományi Bizottság magáévá teszi az indítványt, s hónaponként 1 ívet szándékoznék kiadni, úgy hogy a' folyóírat 12 ívet tenne, s arra előfizetést is foganasít – ha a' kért 500 forintot megkapja az igazgatótanácstól addig csak előkészítheti a vállalatot, az által, hogy érleli a gondolatot.” (1871. március 10.).

Az 1871. december 15-i ülésen felolvassák a Nyelvőr programját, amely majd az első számban, januárban *Szerkesztőség* aláírással jelenik meg, de tudjuk, hogy SZARVAS fogalmazta meg, azt kevésbé, hogy a szöveget GYULAI PÁL és HUNFALVY PÁL hagyta jóvá mielőtt a bizottság elé került volna. Ugyanezen ülésen születik javaslat a FOGARASI által felajánlott összeg 1872-ben történő felhasználásáról: „Fogarassi János nagylelkű ajánlása által azon több ízben már szóba hozott, de költséghiánya miatt mindannyiszor félbehagyott munkáltatások lehetségesebbé válván, a' Bizottság meghallván Hunfalvy Pál indítványát, mely szerint az öt évig és talán tovább is kijáró évenkénti 500 forintot a tájnyelvek, s első sorban mindjárt a' Palóczok nyelvének tanulmányozására kellene fordítani, meghallván továbbá Budenz Józsefnek indítványát, mely szerint a' nevezett segélyforrást a' Magyar nyelv történeti szótárának készítésére ohajtja fordítani; a' további tanácskozást még közelebbi alkalommal is folytatni határozza”.

Vagyis a FOGARASI által felajánlott összeget a bizottság a tájnyelvi kutatásokra fordítaná, és közben elindulnak az egyeztetések az új folyóírat elindításáról. Az nem derül ki a jegyzőkönyvekből, hogy a jegyzőkönyvben szereplő palóc nyelvjárás helyett miért a göcseji, az őrségi és az ormánsági lesz a célpont. Az 1872. január 5-i jegyzőkönyvben konkrét ajánlások és instrukciók is szerepelnek, hogy mit és hogyan kellene a gyűjteniük a kijelölt vagy felkért kutatóknak: „(...) Legcélszerűbben tartja a' bizottság, hogy ketten mennének ki, a' kik egymást kiegészítsék, hogy az észrevett dolgok annál bizonyosabban legyenek felfogva és leírva. Erre a' kiküldetésre már a bizottság Budenz József

¹⁰ „Ezen ötszáz forintot a nyelvtudományi osztály saját hatáskörében bármely célra tetszés szerint fordíthatja. Azonban hova fordíttatása iránt az osztály javaslatára mindenkor az akadémiai nagygyűlés határoz.”

és Szarvas Gábor tagokat ajánlja, a' kik a' szünidő alatt tehetnék meg a' kitűzött vidékek átvizsgálását. (...) Szó lévén, kell-e s' milyen utasítást a két kiküldendőnek, legjobbnak találtaték csak általában azt fejezni ki, hogy a két kutató a nyelv sajátosságaira figyeljen leginkább: azomban a' kínálkozó népmeséket, népdalokat, népszokásokat stb. nem fogják szánt szándékkal elmellőzni.”

BUDENZet és SZARVAST tehát a bizottság kéri fel, ennek háttere nem derül ki – láttuk, BUDENZ szívesebben fordította volna a FOGARASI által felajánlott 500 forintot a nyelvtörténeti szótár munkálataira. Ám nem csak BUDENZ személye miatt különleges ez a gyűjtőút. Az útra ugyanis négyen indultak, BUDENZ mellett tehát SZARVAS GÁBORT bízta meg az Akadémia, akinek ez volt az első gyűjtőútja. BUDENZ sem járt terepmunkán sokszor, de valamennyi tapasztalatot már szerzett Székelyföldön vagy akár Csagatáj Izsákkal (Szadik Mollával) folytatott gyűjtése alkalmából.¹¹ Az biztosnak tűnik, hogy az utazóknak a bizottság tagjai közül kellett kikerülniük. Kérdésként merülhet fel, miért pont ők lettek végül az utazók?

1872 elején a Nyelvtudományi Bizottság elnöke TOLDY FERENC volt. Tagjai ARANY JÁNOS, BALLAGI MÓR, BUDENZ JÓZSEF, FOGARASI JÁNOS, HUNFALVY PÁL, MÁTYÁS FLÓRIÁN, RIEDL SZENDE, VÁMBÉRY ÁRMIN, VASS JÓZSEF. Rajtuk kívül négy tudóssal bővül a bizottság az év során, ők GYULAI PÁL, JOANNOVICS GYÖRGY, SZARVAS GÁBOR és SZILÁDY ÁRON (FRÁTER 1974: 85–87). A két utazónak minden bizonynyal közülük kellett kikerülni. Nyelvjárásgyűjtő specialista értelemszerűen nem volt. Mondhatjuk ugyan, hogy a magyar nyelvjárások gyűjtését mindnyájan szorgalmazták, eltérő mértékű tapasztalattal: BUDENZnek, VASSnak volt már magyar nyelvjárásról publikációjuk, de SZILÁDY, FOGARASI, BALLAGI, ARANY, RIEDL is nyitott volt. VÁMBÉRY sokat utazott külföldre.

Mi dönthetett SZARVAS és BUDENZ mellett? A sajtó utal arra, hogy nem feltétlenül önként vállalták a feladatot, és BUDENZ feljegyzései között is találunk egy sokat sejtető mondatot, ami arra utal, hogy nem sok kedve lehetett útnak indulni. 1872 januári naplószerű jegyzetében egy mondatot ír, finnül¹² (MTA Kézirattár, Budenz József Kézírtatos hagyatéka, Ny-r/156), és amely mondat egészen biztosan a göcseji útra értendő, hiszen a januári bizottsági ülésen jelölik ki a két utazó nyelvészt: *Suvella matk(?)n¹³ on käsketty maaseudulle, kieltä tutkimaan.* (Nyáron utazásra köteleznek vidékre, nyelvet kutatni.)

A bizottság több tagjánál az életkor is szerepet játszhatott a két tag kiválasztásában. Szarvas 1832-ben, Budenz 1836-ban született, 40, ill. 36 évesek voltak. Korábbi nagy utazóink ennél is jóval fiatalabban indultak neki Keletnek vagy Északnak, s sokan közülük az 50 évet sem éltek meg, elég csak Regulyra vagy épp a finn Castrénra gondolni. 1872-ben a bizottság több tagja 60 is elmúlt már, vagy azt közelítette: Toldy 1805-ben,

¹¹ Terepmunkán minden olyan gyűjtőmunkát értek, amikor dokumentációs nyelvész dokumentációs céllal nyelvi adatokat gyűjt anyanyelvi beszélő(k)től, helyszíntől függetlenül. Ideális esetben a terepmunka a helyszínen (a beszélő lakóhelyén), a közösségben történik, és a kutató a lehető legtöbb időt tölti velük (de REUSE–CHELLIAH 2011: 8; HYMAN 2001: 21, vö. SEZERÉNYI 2015: 147–148).

¹² Budenz naplószerű feljegyzéseit többnyire finnül vagy magyarul írta, ritkábban németül, oroszul esetleg franciául.

¹³ A szó nehezen kiolvasható. Leginkább *matkustan* 'utazok/utazni fogok' a valószínű alak, de akkor a mondat nyelvtanilag helytelen.

Hunfalvy 1810-ben, Arany 1817-ban, Vass 1813-ban, Ballagi 1815-ban, Mátyás 1818-ban született – bár épp utóbbi jelzi azt is, hogy a kor nem feltétlenül volt kizáró ok, ugyanakkor ő, épp az ötletgazda az, aki már előre jelezte, hogy nem kíván részt venni ilyen utazáson. Joannovics (1821) még esetleg vállalhatta volna, Vámbéry (1832) és Szilády (1837) körülbelül Szarvassal és Budenzzel volt egyidős. Szilády is logikus választásnak tűnt, de kora alapján szóba jöhetett volna Riedl Szende (1831) is. Riedl viszont fiatalon, a következő évben meghal, 1873 októberében, a jegyzőkönyvek tanúsága szerint az utolsó két-három évében üléseken is alig vett részt. Sokat mondó az Atheneumban megjelent öszinte nekrológja (1873/4: 2754): „ki az ész és szív minden fényes adományával meg vala áldva, egynek kivételével: az élet gyakorlati képessége hiányzott nála.” Anyagi és egészségügyi problémái már jóval korábban jelentkezhettek, illetve egy ilyen jellegű tanulmányút egészen biztosan „gyakorlati képességek”-et kívánt volna.

SZILÁDY ÁRON – amint említettük – szorgalmazta egyfelől a Nyelvőr ügyét, olyan-nyira, hogy BOGNÁR¹⁴ (1987: 54) szerint az első számban megjelent program is SZILÁDY nézeteit tükrözi, aki egyébként BUDENZcel jó barátságot ápolt. Az nem derül ki, hogy az ő neve felmerült-e a lehetséges utazók között.

BUDENZ jó barátja volt SZARVAS GÁBOR is. Az út célja is SZARVASHoz állhatott a legközelebb. Ezt az is alátámasztja, hogy 1873-ban a csángókhoz látogatott, 1874-ban pedig a szlavónai magyar falvakban gyűjtött a mostoha körülmények ellenére.¹⁵ Néhány jel arra utal, hogy 1874-ben a palóc nyelvjárás volt a cél, ahová ismét BUDENZcel utazott el március végén, 1875-ben pedig egyedül tért vissza Egerbe. A csángó út is a FOGARASI által felajánlott pénzből volt finanszírozva, ám több terepmunka támogatására nincs jel, valószínűleg ez az 500 ft is része lett annak a segélynek, amelyből aztán három éven keresztül az időközben külföldről hazatért BÁLINT GÁBORT támogatta az Akadémia. A csángóföldi útra is BUDENZet és SZARVAST kérte fel a bizottság, de BUDENZ végül – nem ismert okok miatt – nem utazott el. Több útra viszont, úgy tűnik, nem is került sor, aminek több oka is lehet, pl. Szarvas kialakuló betegsége az 1870-es évek vége felé, illetve öt év elteltével a Fogarasi által biztosított támogatás is megszűnt.

A harmadik utazó Berczik Árpád¹⁶ volt. Hogy ő hogyan került kapcsolatba a két tudóssal, nem világos.¹⁷ Ahogy maga Berczik írja: „Budenz és Szarvas Gábor barátaim az

¹⁴ BOGNÁR méltánytalannak tartja, hogy SZILÁDY nevét nem említik a folyóirat történetét és jelentőségét tárgyaló munkák (tudomásom szerint azóta sem). Idézi BOGNÁR SZARVAS 1871. december 15-én SZILÁDYNak írt levelét, melyben SZILÁDYt nevezi meg az „újszülött kised”, vagyis a Nyelvőr családapjaként (BOGNÁR 1987: 54).

¹⁵ Sepsiszentgyörgyről így ír BUDENZnek 1873. július 27-én (MTA Kézirattár, Ms 5450/128): „Holnap indulok Moldova országba. Az utazás harmadfél napig fog tartani; a koplalás, és ágyban nem fekvés, hiteles biztatások szerint két hétig.”

¹⁶ Berczik Árpád (1842–1919) temesvári származású novellista és színműíró volt, 1907-től az MTA rendes tagja. Jogot végzett. 1864-től a helytartótanácsi, 1867-től pedig a miniszterelnökségi sajtóosztály tisztviselője, 1872–1904 között vezetője volt. 1870–1872 között a Pesti Napló tárcaírója, ekkor írta az említett cikkeket is. Lapokban, élcslapokban, folyóiratokban publikált verseket, novellákat, de leginkább színműveket írt, összesen 58-at, amelyből 47-et Budapesten be is mutattak. Több írása a Nyelvőrben is megjelent.

¹⁷ Talán nem véletlen, hogy barátainak nevezi a két tudóst. Motivációként pedig feltételezhető, hogy Bercziket érdekelte a paraszti kultúra, novelláiban, színműveiben gyakran voltak szereplői,

Akadémia megbízásából a göcseji tájnyelv tanulmányozására lévén kiküldve, hozzájuk szegődtem műkedvelőnek.” (BERCZIK 1912: 49). Berczik miután hazatért, két tárcában számol be nagyon élvezetes és érzéketes módon az útról a Pesti Naplóban (BERCZIK 1872a, 1872b), melynek akkor tárcaírója volt Argus álneven. Ezek az írások nagyon fontos részleteket árulnak el az adott terepmunka körülményeiről. Berczik külön tárcában emlékezik meg Donnerrel kötött barátságáról is (1872c).¹⁸ A negyedik utazó ugyanis Otto Donner, az éppen Magyarországon tartózkodó finn nyelvész volt.

4. Az utazás. Július 11-én indult útnak a csapat. „Szarvas Gábor, Budenz és Donner Ottó finn tudós csütörtökön indultak az ormánsági és göcseji tájnyelvek tanulmányozására, s Szombathelyen Berczik Árpád is csatlakozik hozzájuk.” (Fővárosi Lapok 1872. július, 688. oldal). Az út során Budenzék igyekeztek Donnernek megmutatni minél többet Magyarországból: Esztergom, Győr, Pápa érintésével jutnak el Szombathelyre, az utazás majdnem egy hétig tartott. Donner aztán továbbutazott, nem maradt a kutatókkal, augusztus 2-án már Pestről ír levelet Budenznek, szeptember 5-én pedig hazaérkezéséről számol be Helsingforsból küldött levelében (TERVONEN 1989: 33–34). Magyarországi útjáról a Morgonbladet svéd nyelvű újságban cikksorozatban számolt be (DONNER 1872).

Berczik Árpád nem töltötte a teljes időszakot Budenzékkel, talán csak két hetet. A két tárca július 28-án és augusztus 5-én jelenik meg, Budenzék viszont csak augusztus végén térnek haza. Tudomásom szerint – az írások humora, szellemessége ellenére – ez tekinthető a legelső olyan beszámolóknak, amelyekből értesülni vagy legalább következtetni lehet a nyelvészkutató és adatközlő viszonyára, az adatgyűjtés módszerére, a kutatói attitűdre. Az írások azért is fontosak, mert nem maga a kutató vagy épp az adatközlő reflexióit olvashatjuk, hanem egy, a témára érzékeny és nyitott, művelt ember, de mégis kívülálló feljegyzéseit – aki minden bizonnyal ki is színezte valamelyest az eseményeket –, ahogy ő maga írja (1872a): „Szinképzésül szolgál néhány tükördarabbal.” A két tárcával jól megfogalmazott célt szolgált (1872b): „E két tárczának czélja pedig nemcsak egy-két képet nyújtani társaim nyelvészeti barangolásaiból, hanem érdeklődést költeni minden vidéken az odavalók körében a tájbeszéd és a szokások iránt. Az utazó nem kísérheti oly figyelemmel a népet, mint a közötte tartózkodó, nincs is alkalmá vele mindenről szólani, s a nép nem is nyílik meg előtte oly elfogulatlanul, mint ismerőseivel szemben. Azért ismerje minden gondolkozó hazafi kötelességének feljegyezni még most a meglevő kincset s megmenteni azt ekképpen az enyészettől”. Berczik írása csak jóval később lett ismertebb annak köszönhetően, hogy a Nyelvőr jubileumi számában újraközölte őket szerkesztői kérésre, ám rövidítve (vö. BERCZIK 1912).

5. Adatközlő, módszer, terepmunka. SZARVAS és BUDENZ soha nem publikálta anyagát. Októberben SZARVAS bemutatja ugyan az Akadémián előadás formájában, BUDENZ is azt írja jegyzeteiben, hogy összeállt az anyag, de mégsem adják közre. A göcseji

talán maga is tapasztalatokat próbált gyűjteni. Donner szerint Berczik nagyon szeretett magyar nő-tákat énekelni.

¹⁸ Ez azért is érdekes, mert Berczik külön utazott – Donner említi (1872), hogy Berczik egy szalkammerguti kirándulásról hazafelé jövet csatlakozott hozzájuk, és Szombathelyen találkozott Budenzékkel, ahol viszont Donner nem maradt sokáig.

nyelvjárásról végül KARDOS ALBERT ír többször is a Nyelvőrben, részben SZARVAS és BUDENZ gyűjtötte anyag alapján, bár írásaiból nem derül ki, hogy pontosan mi is származott a két akadémikustól.¹⁹ SZARVAS hagyatékából később még SIMONYI adott közre adatokat (SIMONYI 1918). Az elsődleges cél Göcsej volt, de előtte még bejárták az Őrséget – Őrszentpéter, Kerca, Nagyrákos –, majd Göcsej, végül Ormánság volt az útvonal.

BERCZIK szerint SZARVAS és ő volt az, akik a beszélgetéseket irányították, próbálták rávenni a falu népét, hogy beszéljenek, meséljenek, daloljanak, BUDENZ pedig a háttérben jegyzetelt, s vaskos jegyzetekkel tértek vissza Körmendre. A beszélőknek kiváló motívációt jelentettek a csecsebecsék, vagyis mindenféle ajándékok, játékok, tükrök, labdák. A „kincstárnok” SZARVAS volt. BERCZIK szemléletesen ábrázolja azt a bizalmatlanságot, amely akkor támadt, amikor a helybeliek észrevették, hogy szavaikat lejegyzik, ezért gyakran nézték őket „ispion”-nak, máshol viszont komédiásnak. Később – a bizalmatlanság elkerülése végett – igyekeztek úgy is jegyzetelni, hogy azt a beszélők ne vegyék észre, de BERCZIK leír olyan alkalmat is, amikor többször mondat el valamit egy beszélővel.

BERCZIK leírásában megjelenik egy új nézőpont is, az adatközlő nézőpontja, ugyanakkor teszi ezt úgy, hogy közben a nyelvész szempontja is érvényesül. Kimondja ugyanis, hogy az adatközlő elsősorban a kutatás tárgya, a nyelvi adat forrása (kiemelés: SzS): „A szíves házigazda egy élénk mesemondó lányért küldött. Ez egy Kálmán Róza nevű hajadon, kinek szép arca oly élénken beszél, mint a nyelve. A házigazdával kimegyünk a kertbe, egy pompás »tőlfánka« árnyékában leheveredünk s a szép Rózáat faggatni kezdjük tudományos szempontokból. [Bekezdés.] A lány azt hiszi, hogy e gyöngéd pillantások, melyek feléje röpülnek, őt illetik. Csalódol! E gyöngéd biztatás csak arra való, hogy valami jegyezni valót mondj, s mikor a nyelvészek édes szavakkal fordulnak hozzád, *ne higgy nekik, mert te csak tudományos objektum vagy az ő szemökben.*”.

Az útnak volt egy másik célja: gyűjtők toborzása – ez teljesen összhangban volt a SZILÁDY ÁRON-féle koncepcióval, ami aztán SZARVAS megfogalmazásában megjelent a Nyelvőrben. A napilapok tudósítása szerint 28-an (egy-két helyen 22-t írnak) ígérték meg BUDENZÉKNEK, hogy rendszeresen gyűjtenek majd nyelvjárási anyagot, ám az nem ismert, hogy ők pontosan kik is voltak, és mit is gyűjtöttek a későbbiekben. Az egyik kivétel Könye (vagy Könnye) Nándor (1850–1912) volt, aki BUDENZÉK hatására kezdett el írásokat küldeni a Nyelvőrnek, ebből több meg is jelent a folyóiratban.

Fontos felismerés és gyűjtésre motiváló információ a nyelvjárások eltűnése. Ennek okát a vasút fejlődésében és a közoktatásban látja BERCZIK, ezt említette okként már MÁTYÁS FLÓRIÁN is. Továbbá azt is megfogalmazza, hogy mi vehette rá BUDENZET, hogy útnak induljon: személyes jelenléttel próbálták meg motiválni a helyi értelmiséget, tanítókat, egyházi embereket, és egyben módszertani segítséget nyújtani nekik (1872a: 157): „Mindenütt élénk visszhangra talált barátainak felszólítása, hogy a vasutak korában oly gyors enyészetnek induló népies sajátosságokat iparkodjanak szorgalmas gyűjtéssel megmenteni. Őri-Szt.-Péterben, Kerczán, Nagy-Rákoson mindkét felekezeti lelkészek és tanítók nemcsak érdekes felvilágosítással szolgáltak, hanem felcsaptak jövőre is szorgalmas munkatársakul. Még a nők is felkarolták az eszmét és sok érdekes adat épen tőlük került

¹⁹ KARDOS felsorolja forrásait, köztük: „Szarvas Gábor és Budenz József uraknak 1872-ből való gazdag gyűjtése, melyet hogy oly szívesen rendelkezésemre bocsátottak, fogadják érte hálás köszönetemet.” (KARDOS 1884: 211).

ki. Azon vidék köztudalmában régóta élt e gyűjtés szükségessége, s *kutatóink megjelenése csak irányt adott* s fellobbantotta e törekvést.”

6. Összegzés. Úgy tűnik, hogy BUDENZ göcseji gyűjtőmunkájával feladatot teljesített. Ez beleillik azon tevékenységek közé, amelyekkel az 1870-es évek elején, a Nyelvőr indulása előtt és közvetlenül utána foglalkozott. 1890-ben arról ír, hogy az 1870-es évek elején megtorpanást tapasztalt a magyar nyelvtudományban, s „a magyar nyelvészetnek ezen a bizonyos ellankadásán segíteni kell” (idézi BUDENZet SIMONYI 1912: 70). Az 1870-es évek első felében mindenhol ott találjuk BUDENZet: tagja a helyesírási szabályzatot kidolgozó három tagú bizottságnak, részt vesz a Nyelvelmléktár elindításában, ott van a Nyelvőr elindulásánál (ő írja az első tanulmányt!), vagyis próbál motorja lenni a teljes magyar nyelvészet fellendülésének, gyakran barátjával, SZARVASSal együtt, s majd csak az 1870-es évek második felére tisztulnak le a feladatok, amikor már csak az egyetemi munkájára, a Nyelvtudományi Közlemények szerkesztésére és a finnugor rokonság bizonyítására koncentrálhat. Ebben valószínűleg szerepet játszott BUDENZ nyelvjárás-gyűjtés során szerzett tapasztalata. Elég csak arra gondolni, hogy több tanítványa is, így KÚNOS IGNÁC és MUNKÁCSI BERNÁT is, először nyelvjárásgyűjtésen szereztek tapasztalatokat (vö. KOZMÁCS 2007), mielőtt elindultak volna külföldi gyűjtőutakra. Kevés tanulmány tárgyalja, még kevesebb részletezi BUDENZ tevékenységének szerteágazó jelentőségét (SZATHMÁRI 1973; LAKÓ 1980). Ez az írás elsősorban erre igyekezett felhívni a figyelmet, másodsorban pedig arra, hogy függ össze az első nyelvjárásgyűjtő út a Nyelvőr indulásával, és hogy kik voltak mindennek a valódi ötletgazdái. Utóbbihoz kapcsolódóan összefoglalom az alábbi táblázatban a források alapján leírható indulását a Nyelvőrnek, a göcseji út körüli szervezésével összefüggésben:

1870. jún. 18.	I. Osztály értekezlete	Három tagú bizottság felállítása MÁTYÁS FLÓRIÁN indítványa kapcsán (tagok: SZILÁDY ÁRON, JOANNOVICS GYÖRGY, MÁTYÁS FLÓRIÁN)
1871. jan. 12.	NyB. ülése	A NyB. a tájnyelvek kutatását tartja a legfontosabb feladatnak, erre a célra a folyó évre 500 forintot kér.
1871. jan. 28.	I. Osztály értekezlete	SZILÁDY felolvassa az I. Osztálynak a bizottság javaslatát, amelyben egyfelől új folyóirat létrehozására tesz javaslatot, másfelől pedig fontosnak tartják nyelvészek kiküldését. Az Osztály a NyB.-hoz utalja a kidolgozást.
1871. márc. 10.	NyB. ülése	SZILÁDY felolvassa a javaslatukat.
1871. nov. 20.	I. Osztály ülése	FOGARASI felajánl öt éven keresztül évi 500 forintot nyelvészeti kutatásokra.
1871. nov. 25.	I. Osztály értekezlete	FOGARASI felajánlását a NyB.-hoz utalják, hogy tegyen javaslatot a pénz felhasználására.
1871. dec. 1.	NyB. ülése	SZARVAS GÁBORT megválasztják a Nyelvőr főszerkesztőjének.
1871. dec. 8.	NyB. ülése	GYULAI PÁL felolvassa a Nyelvőr programját. Felolvassák FOGARASI levelét.
1871. dec. 15.	NyB. ülése	Jóváhagyják a Nyelvőr programját. Javaslat igen, de döntés nem születik FOGARASI pénzének felhasználására.

1871. jan. 5.	NyB. ülése	Javaslat születik a pénz felhasználására: két nyelvész, BUDENZ és SZARVAS kiküldése a nyári szünetben tájnyelvek gyűjtésére Göcsejbe és Ormánságba. SZARVAS ismerteti a Nyelvőr I. számának tartalmát.
1872. jan. 22.	I. Osztály ülése	A NyB. javaslatát az I. Osztály elfogadja.

Kulcsszók: Budenz József, Magyar Nyelvőr, a magyar nyelvjárásgyűjtés története, Szilády Áron, MTA.

Felhasznált források

A Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárából:

Budenz József Kéziratos hagyatéka, Ny-r/156

Az I. (Nyelv- és Széptudományi) Osztály jegyzőkönyvei:

1870. K 1484

1871. K 1485

1872. K 1486

A Nyelvtudományi Bizottság jegyzőkönyvei és iratai:

1871–1877. K1567

Szarvas Gábor levelei Budenz Józsefhez. Ms 5450/128–131.

A 19. századi napilapok feldolgozásához az Arcanum Újságok adatbázist használtam (<https://adt.arcanum.com/hu/discover/>).

Hivatkozott irodalom

BAKRÓ-NAGY MARIANNE 2021. Az őshonos népek közötti anyaggyűjtés gyakorlata a 19. században:

Reguly példája. *Magyar Tudomány* 182/1: 39–44. <https://doi.org/10.1556/2065.182.2021.1.7>

BAKRÓ-NAGY, MARIANNE 2025. Munka az adatközlőkkel: Munkácsi Bernát példája. *Folia Uralica Debreceniensia* 32: 69–79. <https://doi.org/10.52401/fud/2025/03>

BERCZIK ÁRPÁD 1872a. Tárcza Girgácziból. *Pesti Napló* 23/173. szám. 1872. július 28.

BERCZIK ÁRPÁD 1872b. Még egyszer Girgácziban. *Pesti Napló* 23/179. szám. 1872. augusztus 4.

BERCZIK ÁRPÁD 1872c. Az én finn barátom. *Pesti Napló* 23/195. szám. 1872. augusztus 25.

BERCZIK ÁRPÁD 1912. Tárcák Girgáciából I–II. *Magyar Nyelvőr* 41: 49–51, 181–182.

BOGNÁR ZOLTÁN 1987. *Szilády Áron*. Kiskunhalasi Városi Tanács Művelődési Osztálya, Kiskunhalas.

BUDENZ JÓZSEF 1860. Adalék a székely beszéd ismertetéséhez. *Magyar Nyelvészet* 5: 348–363.

CSEPREGI MÁRTA 1998. Terepmunka régen és most. In: CSEPREGI MÁRTA – DOMOKOS PÉTER szerk., *125 éves a budapesti finnugor tanszék: Jubileumi kötet*. ELTE BTK Finnugor Tanszék, Budapest. 153–156.

DE REUSE, WILLEM J. – SHOBHANA L. CHELLIAH 2011. *Handbook of Descriptive Linguistic Fieldwork*. Springer, Dordrecht – Heidelberg – London – New York. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-9026-3>

DONNER, OTTO 1872. En resa i Ungern I–IV. *Morgonbladet* 210., 211., 213., 216., 218. száma.

- FRÁTER JÁNOSNÉ 1974: *Magyar Tudományos Akadémia állandó bizottságai 1854–1949*. A MTAK kiadványai 70. MTA, Budapest.
- HYMAN, LARRY M. 2001. Fieldwork as a state of mind. In: PAUL NEWMAN – MARTHA RATLIFF szerk., *Linguistic Fieldwork*. Cambridge University Press, Cambridge. 15–33. <https://doi.org/10.1017/cbo9780511810206.002>
- KARDOS ALBERT 1884. A göcseji nyelvjárás II. *Magyar Nyelvőr* 13: 211–219.
- KOZMÁCS ISTVÁN 2007. Munkácsi Bernát és a magyar nyelvészeti terepmunka kezdetei. *Nyelvtudományi Közlemények* 107: 258–275.
- LAKÓ GYÖRGY 1980. Módszerbeli újítás és elvi-elméleti állásfoglalások néhány XIX. századi magyar nyelvész műveiben. *Magyar Nyelv* 76: 385–394.
- LAZICZIUS GYULA 1936. *A magyar nyelvjárások*. MTA, Budapest.
- MÉSZÁROS CSABA 2025. Otherness and Sameness in Hungarian Ethnology and beyond. <https://histanthro.org/notes/otherness-and-sameness> (2025.11.11.)
- RUTTKAY-MIKLIÁN ESZTER – GULYÁS ZOLTÁN 2024. Változó tervek, változó viszonyok, változó eredmények: Reguly Antal a terepen. *Ethno-lore* 41: 31–55. <https://doi.org/10.58449/el.2024.02>
- SELMECZI KOVÁCS ATTILA 1975: *Reguly Antal palóc jegyzetei*. Dolgozatok a palóckutatás körében I. Eger.
- SIMONYI ZSIGMOND 1907. A Nyelvtudományi Bizottság félszázados munkássága. *Akadémiai Értesítő* 18: 65–72.
- SIMONYI ZSIGMOND 1918. A göcseji s az őrségi nyelvjáráshoz. *Magyar Nyelvőr* 48: 128–130.
- SZATHMÁRI ISTVÁN 1973. Budenz József és a korabeli magyar nyelvtudomány. *Magyar Nyelvjárások* 19: 5–16.
- SZEVEÉNYI SÁNDOR 2015. Rendkívül rövid bevezetés a dokumentációs nyelvészetbe. In: SZÉCSÉNYI TIBOR – SZEVEÉNYI SÁNDOR szerk., *Érdekes nyelvészet*. JATEPress, Szeged. 145–156.
- SZEVEÉNYI SÁNDOR 2021. Sajnovics, the responsible fieldworker. In: SZEVEÉNYI, SÁNDOR szerk., *Uralic studies, languages, and researchers: Proceedings of the 5th Mikola Conference*. University of Szeged, Department of Finno-Ugric Studies, Szeged. 55–70. <https://doi.org/10.14232/sua.2021.54.55-70>
- SZEVEÉNYI SÁNDOR 2026. Budenz József nyelvi gyűjtései. Kézirat. Benyújtva lektorálásra *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei XIII.* című konferencia kötetébe. Szegedi Tudományegyetem, Szeged.
- TERVONEN, VILJO szerk. 1989. *József Budenzin ja Otto Donnerin kirjeitä vuosilta 1867-1886*. MSFOu. 201. Suomalais-ugrilainen seura, Helsinki.

Why did Budenz travel to Göcsej?

New perspectives on the early history of Magyar Nyelvőr and Hungarian dialect research and fieldworks

The study examines the circumstances and motivations of József Budenz's dialect-collecting fieldwork in the Göcsej, Őrség and Ormánság, drawing on Budenz's publications, Academy minutes, and contemporary press reports. It shows that the idea of founding Magyar Nyelvőr originated with Áron Szilády, while Flórián Mátyás first emphasized the importance of Academy-organized dialect-collecting expeditions in 1870. The study also highlights a committee proposal – Mátyás, Szilády and György Joannovics – that advocated organizing dialect collection through a dedicated journal by publishing calls for contributions to local teachers and clergy. This approach enabled the first fieldwork in the summer of 1872, funded by János Fogarasi, and carried out by Gábor Szarvas

and József Budenz. Although the collected material was not published, the expedition attracted new subscribers and contributors to the journal. Its uniqueness lies in Árpád Berczik's contemporaneous newspaper reports, which document both local informants' and academic perspectives.

Keywords: József Budenz, Magyar Nyelvőr (Hungarian linguistics journal), the history of dialect research in Hungary, Áron Szilády, Hungarian Academy of Sciences.

SZEVERÉNYI SÁNDOR
Szegedi Tudományegyetem

SZEMLE

Bauko János, Kétnyelvűség és keresztnévhasználat

Magyar–szlovák keresztnévkönyv

Magyar Tudományos Akadémia – Szlovákiai Magyar Akadémiai Tanács, Budapest, 2024. 326 lap

Előttem egy kötet – szerzője a szlovákiai magyar névtan ismert képviselője –, amely átfogó módon a (szlovákiai) magyar keresztnévadás kérdéseivel (a bevezető fejezet keretében), illetve gyakorlatával (keresztnévszótár formájában) foglalkozik. Egy kötet, amely a felsőoktatásban és nyelvi problémák megoldása esetén is használható. Ilyen nyelvi probléma lehet akár a születendő (vagy már megszületett) gyermek keresztnévének kiválasztása, de akár a személynév más elemeinek megadása vagy akár az azokat érintő sorrend, esetleg egy nevet kiegészítő elem(ek) feltüntetése. A határon túli magyarság ilyen döntések meghozatalakor a magyarországi vagy az államnyelvi kézikönyvekre támaszkodik (most nem sorolva ide a laikusok által írt, szerkesztett kézikönyveket, listákat), amelyek nem biztos, hogy teljesen megfelelnek a kétnyelvű nyelvhasználó esetlegesen sajátos igényeinek.

Ebben a dilemmában próbál segítségül szolgálni BAUKO JÁNOS könyve, amely egyszerre jelent tudományos segítséget (részletes, elemző tanulmány: Kétnyelvűség és keresztnévhasználat), névválasztási segítséget (névkönyv, névjegyzék: Magyar–szlovák keresztnévszótár) és jogi segítséget (szlovákiai jogszabályok magyar fordításának közlése: A személynévadást és -viselést szabályozó szlovákiai törvények). E kézikönyv jó példája a nyelvtudomány alkalmazott jellegének: olyan produktum, amely a kutató nyelvész és a laikus nyelvhasználó számára is képes kérdéseket megfogalmazni és azokra válaszokat adni. Mindezt a kötet mindhárom tematikus fejezetében. A szerző e könyvvel olyan igényes névszótárat jelentetett meg, amely egy nyelvi hiányt pótol, illetve amely a laikus nyelvhasználó számára is megbízható használati értékkel bír (ez utóbbi nem mondható el minden szótárról, sőt névtárról vagy névjegyzékről). Ahogy a szerző fogalmaz, „»útmutatóként« szolgál a keresztnévek anyanyelven történő anyakönyvezését illetően” (7).

Az első fejezet (Kétnyelvűség és keresztnévhasználat, 9–42) részletes áttekintést ad a kétnyelvű környezetben meglévő keresztnévhasználatról, különösképpen (és természetesen) a szlovákiai és szlovákiai magyar helyzetről. Olvashatunk a keresztnéveknek